

ברכת הלבנה

המקורות בנושא "קדוש לבנה" לוקטו ע"י משולם הי"ד בשנת תשל"ג, במגמה לפתחם ולעבדם לנושא רחב. עם מותו נשארו בידינו המקורות כפי שהם, והחלטנו להרכיבם לנושא בצורה זו.

א. חולין דף ס, ב :

"ר' שמעון בן פזי רמי, כתיב ויעש אלוקים את שני המאורות הגדולים, וכתוב את המאור הגדול ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ? אמר לה לכי ומעטי את עצמך. אמרה לפניו, רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמעיט את עצמי ? אמר לה, לכי ומשול ביום ובלילה. אמרה ליה, מאי רבותיה, דשרגא בטיהרא מאי אהניה ? אמר לה, זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים. אמרה ליה, יומא נמי אי אפשר דלא מגי ביה תקופתא דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. זיל ליקרו צדיקים בשמיד, יעקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן. חזייה דלא קא מיתבא דעתא, אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי שמיעתי את הירח. והיינו דאמר ר"ש בן לקיש, מה בשתנה שעיר של ר"ח שנא' בו לה' ? אמר הקב"ה, שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעתי את הירח"¹.

ב. מזהרש"א שם :

"א"ל, לכי ומעטי את עצמך וכו'... הענין הרמוז כמו שכתבו המפרשים לכנסת ישראל שימעטו את עצמן בעוה"ז... שע"י שאתם ממעטין עצמכם בעוה"ז שהוא לכם לילה תזכו למשול גם בעוה"ב שהוא לכם ליום. ותשובה שרגא בטיהרא וכו'... כי אין זה ממשלה בעוה"ז, והיתה התשובה לימנו בך ימים ושנים, שתמשלו בעוה"ז שהם ימי המעשה במנין הימים ושנים, אשר על ידו תזכו לעולם שכולו ארוך באין מנין. ואמרה, יומא נמי שהוא טובת העוה"ז אשר ניתן לעובדי כוכבים א"א דלא מגו ביה תקופות, רמו כי דבר המקיף אם אינו גדול כ"כ הנה אין לו סוף, והוא ענין שרבו גם רבו ממשלות העובדי כוכבים בעוה"ז. ואמר לה זיל ליקרו בך צדיקי... אמר לה כן ליישב דעתה כי אלו הצדיקים לא נקראו כן אלא ע"ש שמקטיגין עצמן בעוה"ז. יעקב אמר קטנתי מכל החסדים... וכן ברוד כדאמרינן הוא הקטן, כשם שבקטנותו הקטין

1 ירח מושל בלילה, תפקידו להאיר את החושך העולמי, להחדיר אור לתוך חושך החומריות, כאשר אור זה יונק את מקורו מאור השמש.

את עצמו... ושמואל הקטן בעובדא דפ"ק דסנהדרין. חזייא דלא מתיישבא דעתה, שלא יהיה לה כלל ממשלה בעוה"ז, אמר ששעיר של ר"ח יהיה... הוא שעיר הוא אדום הוא מקטרגן של ישראל להתיש כוחו בר"ח ושיהיה גם לישראל לפעמים ממשלה בעוה"ז כירח הזו שפעם שהיא מתגדלת מתחילת החודש ופעם שהיא מתקטנת בסוף החודש. וכן הוא הענין בכנסת ישראל כדאיתא במדרשות".

ג. סנהדרין דף מב, ב :

"וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן, כל המברך על החודש בומנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא החדש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו. תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חדש וחדש דיים. אמר, אביי, הלכך נימרינהו מעומד. מרימר ומר זוטרא מכתפי ומברכי, א"ל רב אחא לרב אשי, במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים. אמר ליה, האי נשי דידן נמי מברכי. אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה, ברוך אשר במאמרו וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, ששים ושמיים לעשות רצון קונם, פועלי אמת שפעולתן אמת, וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו. ברוך אתה ה' מחדש חדשים".

ד. רש"י שם :

"דיין — אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחודש דיין. אמר אביי, הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל. תפקידם — מצוה שצויתם להתנהג בהלוך תקופותיהם; וללבנה אמר — הקב"ה שתתחדש בכל חדש; עטרת תפארת — היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים להם עתידיים להתחדש בגדולתן² כמוה ולפאר ליוצרים".

ה. ה'נימוקי יוסף' :

גורס פועל אמת — הקב"ה, שפעולתו אמת שהרי בדין מעיט את הלבנה, כתוס'.

ו. הריב"ם פרק תפילת השחר (ברכות) כתב :

"כאילו מקבל פני שכינה — מפני שהקב"ה אעפ"י שאינו נראה לעין, נראה הוא ע"י גבורותיו ונפלאותיו כענין שנא' אכן אתה אל מסתתר, אלוהי ישראל מושיע. כלומר אעפ"י שאתה מסתתר אתה הוא אלוהי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה. וע"י תשועתך רואים אותך בני אדם ואתה מתגלה להם ומכירים אותך. וג"כ בכאן מה שמחדש החדשים הוא מתגלה לבני האדם והם כאילו מקבילים פניו".

2 גירסה אחרת — בגלותן (מסכת סופרים).

ז. המאירי סנהדרין דף מב, ב :

"כל המברך על החודש כאילו מקביל פני שכינה, שהרי זה הערה והתבוננות לחידוש הבריאה... ושיאמר זה בדרך תפילה ובקשה דרך הערה והתבוננות על פלאי ה' ויכולתו בחידוש ובהשתנות הטבעים, ולהעניש לממרים ולגמול לטובים".

ח. מהרש"א שם :

"לפי שישראל בגלותו אינן זוכין לראות פני שכינה, ורחוקה מקבלתה, אבל חידוש הלבנה הוא סימן לישראל שהם עתידים להתחדש כמותה... עטרת תפארת — היא עטרת מלוכה שתחזיר לבית דוד אחר שחסרה, שעל כן אומרים בחידושה, דוד מלך ישראל חי וקיים".

ט. שבלי הלקט סי' קסז :

"ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם, ששים ושמחים שיעשו הבריות רצון קוניהם, שהרי בעוון הבריות המאורות לוקין כדכתיב שמש וירח קדרו... והכי אמרינן בבראשית רבה אמר ר' לוי, בכל יום ויום הקב"ה יושב בדיון על חמה ולבנה שאינן מבקשין לצאת להאיר בעולם, ומה הן אומרים, הבריות מקטרין לנו ומשתחווים. א"ר יוסטא בר שונם, מה הקב"ה עושה להם, יושב עליהן בדיון והן יוצאין ומאירין לעולם בעל כרחם".

י. בראשית רבה ג, ו :

"תני, אורה שנבראת בששת ימי בראשית, להאיר ביום אינה יכולה שהיא מכהה גלגל החמה, ובלילה אינה יכולה שלא נבראת להאיר אלא ביום. והיכן היא? נגנזה, והיא מתוקנת לצדיקים לעתיד לבוא, שנא' והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים".

שם ו, א :

"ויאמר אלוקים יהי מאורות — ר' יוחנן פתח, עשה ירח למועדים, א"ר יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, א"כ למה נבראת לבנה? למועדים, כדי לקדש בחשבונה ראשי חדשים ושנים. ר' שילא דכפר תמרתא בשם ר' יוחנן אמר, אע"פ שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. משמש ידע מבואו אין מונים, אלא משתשקע החמה".

שם ו, ג :

"ר' לוי בש"ר יוסי בר אלעא אמר, דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול, והקטן מונה לקטן. עשו מונה לחמה שהיא גדולה, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה. אר"ג, והוא סימן טוב. עשו מונה לחמה שהיא גדולה, מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה, כך עשו יש לו חלק בעוה"ז ואין לו חלק בעוה"ב. יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום, כך יעקב יש לו חלק בעוה"ז ובעוה"ב".

רב נחמן אמר, כל זמן שאורו של גדול קיים, אין אורו של קטן מתפרסם. שקע אורו של גדול מתפרסם אורו של קטן... הה"ד קומי אורי כי בא אורך, כי הנה החושך יכסה ארץ".

שם ו, ה :

"ויתן אותם אלוקים ברקיע השמים — א"ר יוחנן ג' דברים נתנו מתנה לעולם, ואלו הן: התורה והמאורות והגשמים. התורה מנין, שנא' ויתן אל משה, המאורות מנין, שנא' ויתן אותם אלוקים ברקיע השמים. גשמים מנין, שנא' ונתתי גשמיכם בעתם".

שם ו, ו :

"גלגל חמה יש לו נרתיק שנא' לשמש שם אוהל בהם, ובריכה של מים לפניו. בשעה שהוא יוצא הקב"ה מתיש כוחו במים³ שלא יצא וישרוף את העולם. אבל לעתיד לבוא הקב"ה מערטל מגרתיקו ומלהט בו את הרשעים שנא' ולהט אותם היום הבא".

שם ו, ט :

... "ואפשר כן, אלא זה יהושע שהוא עומד ממנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה". — פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה.

יא. 'אשל אברהם' על השולחן ערוך סי' תכו, א :

"חי וקיים — מה שנמשל מלכותו ללבנה, דכמו הירח פעמים מזריח ופעמים מאפיל, כן זרעו כשהם טובים מאירים וכו'. ומה שכתב חי וקיים, הוא אף שאפל הירח בעבר — חוזר להאיר, כן ישראל יגאלו בזמן קרוב ויחזיר מלכותו, והמלכות שלו חי וקיים דחוזר לזרעו והוי כאילו הוא בחיים".

יב. הרקאנטי פרשת פנחס :

"ובעבור כי ראש חודש רומז להתעלות כנסת ישראל להקדוש ברוך הוא, על כן אמר זאת עולת חודש בחדשו. רמז במילת זאת לכנסת ישראל המתעלה ונקראת חדש, על שהיא מתחדשת. וזהו סוד פגימת הלבנה ומילואה, והמידה הזאת נקראת מלכות בית דוד. וזהו מאמרם בקדוש החודש — דוד מלך ישראל חי וקיים.

אמרו רבותינו ז"ל, כירח יכון עולם, כהדין סיהרא מתנהג עלמא, אם זכיתם הרי אתם מונים למליאתה, אברהם יצחק ויעקב עד שלמה ט"ו... ומכאן תבין מאמרם ז"ל כל המברך על הלבנה בעונתה כאילו מקביל פני שכינה ודאי. ומזה המאמר תבין פירושו ותרב חכמת שלמה — עמדה במילואה".

3 מים — חסד. עיין במהר"ל בהקדמתו לדרך חיים. עיין גם בפירוש הרמב"ן לספר יצירה משנה יב.

ג. 'חכמת שלמה' על השולחן ערוך סי' תכו :

"הטעם שראוי להמתין בברכת הלבנה עד אחר מתן תורה (שבועות), ונעשו המאורות שלנו בכת התורה, וגם אז נתחזקו המאורות שהיו תלויים ברפיון עד מתן תורה. כמו שאמרו חז"ל דלכך נכתב ביום הששי, שכולם היו תלויים בששי בסיון. וכן אמרו חז"ל — ארץ יראה ושקטה, דתחילה יראה ולבסוף שקטה, ואם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת. ולכן היו המאורות תלויים ברפיון עד הששי בסיון. ואז נתחזקו ונתאמצו ונתחדשו. לכך נחשבו כנבראו מחדש, ולכך יש להמתין בקדוש הלבנה עד אחר יו"ט. ונהגין לומר דוד מלך ישראל חי וקיים. ג"ב הנה רש"י במס' ר"ה גבי ושלח ליה סימנא — דוד מלך ישראל חי וקיים, פי' דדוד נמשל ללבנה דכתיב כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם. והנה לכאורה לא נודע הכוונה דאדרבא מזה משמע דנמשל גם לחמה, ולמה המשילו טפי ללבנה מלחמה, אחרי ששניהם נזכרו בפסוק? ... לפעמים מלכות בית דוד עולה לפעמים יורד, והוי אפשר לטעות דגם למעלה הוי כן דלפעמים יש לו עליה ולפעמים ירידה, ולכך אומר הקב"ה שאינו כן, רק כמו שהשמש תמיד במעלה אחת ומדרגה אחת בגדולתו, כן ה"נ מלכות דוד כסאו כשמש נגדי. ... למטה הוי כירח פעמים גדול פעמים קטן, אבל למעלה תמיד גדול. והנה אמרו חז"ל. כל המניח בן כמותו כאילו לא מת, וא"כ ה"נ בדוד דהנה לפי ראות עינינו שאחר מלכות שלמה היו זרע דוד הולכים הלוך וחסור. א"כ לא הניח דוד בן כמותו והיה נחשב ח"ו כמת. אבל כיון שאנו בטוחים אף שכעת הלוך וחסור, סופו לחזור ולעלות בגדולתו, א"כ נחשב כחי, כיון שהניח בנים כמותו. דוד מלך ישראל חי וקיים שנחשב חי וקיים לעולם. והיינו דכמו שהלבנה אף שממעטת חזרת ומתחדשת כן הוי מלכות דוד. ... אבל כיון דאמר כסאו כשמש נגדי ולמעלה עומד תמיד בגדולתו רק למטה נתקטן. ... בשחק נאמן סלה. ... כלומר שהקב"ה השוכן בשחק נאמן להעיד על כך דלמעלה הוי כשמש לכך נקרא חי וקיים תמיד כיון שהניח בן כמותו."

יד. טור סי' תכו, ב"י :

"... אמר הקב"ה שתתחדש בכל חודש עטרת תפארת הוא לעמוסי בטן, סימן הוא להם שאף הם שמונים לה עתידים להתחדש בגלותם ולפאר ליוצרים."

טו. ב"ח שם :

"דעפ"י הקבלה אין לברך עד שיעברו ז' ימים עליה. ... דה"ק דצריך להמתין על עיקר זמנה לאחר שתקבל אורה משבעת ימי הבנין, דבאותה שעה ה"ל כאילו מקבל פני שכינה, שיאמר עליו זה אלי ואנוהו". אולם התלכה מקשה ע"ז מהגמרא, ואמר ר' יהודה עד שבעה — והוא מובא להלכה — "וכך קבלו מרבותינו שכך נהגו כל הקדמונים שלא להחמיץ את המצוה ולקדש אותה במוצאי שבת לאחר שעברו עליה ג' ימים... ומה שאמר וי"א בזה הסדר ברוך יוצר ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך, וסימן יעקב והוא רמו לו — נראה דלפי שיעקב נקרא שמש כמ"ש רז"ל על הפסוק כי בא השמש וכתוב והנה השמש והירח. והלבנה מאירה מאור השמש, ע"כ צורת הלבנה מתוקנת בצורת יעקב."

טז. טור אורח חיים סי' רפ"א :

"קרא לשמש ויזרח אור ראה והתקין צורת הלבנה. פירוש כשקרא לשמש להאיר וראה שיבואו העולם לטעות אחריו, אז התקין צורת הלבנה כדי שימנעו מלטעות אחריו כאשר יראו כי הם שניים וצריכה הלבנה לעזור את השמש בלילה, להודיע שלא יספיק בשמש לבד".

יז. ב"ח שם :

"עפ"י דברי רז"ל שצורתו של יעקב נראית בלבנה, שע"כ תקנו בברכת הלבנה ברוך יוצרך וכו' ראשי תיבות יעקב כפי הנוסחא שבידינו, ובב"ר אמרו על פסוק והנה השמש והירח, אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש שנא' כי בא השמש. ואמרו רז"ל, לשם שהמלאכים אמרו זה לזה אתא שמשא. והנה ע"פ זה אמר קרא לשמש ויזרח אור, כי אור של שכינה השרויה על זיו איקונין של יעקב ששמו שמש, והתקין צורת הלבנה כדי שיהא אור של השמש. מכה ומאיר על הלבנה שע"י כן הגיע צורתו של יעקב מצוירת בלבנה, לפי שהלבנה מקבלת אורה מן השמש שהיא צורתו של יעקב ממש".

יח. שולחן ערוך סי' תכו, שערי תשובה סע' א :

מביא את ספר החינוך שאומר: "יורדי הים אין מפליגין אחר ה' ימים לחידושה. ונזהרין שלא להקיז דם סמוך לחידושה, והפשתן שימצא במשרה או בתוך היורה לבשל בחדוש הלבנה, לוקה".

יט. ספר החינוך מצוה תג :

"ידוע לכל חכם לב בבני אדם, כי גלגל השמש וגלגל הירח פועלים בכוחם הנאצל עליהם מאדון כל הכוחות בעולם השפל. פעולות גדולות בגופות בני אדם, ובכל מיני שאר בעלי חיים גם בכל הצומח... כי כח הלבנה ניכר... ויורדי הים ג"כ אין מפליגים בה עד אחר ה' ימים של חדש הלבנה... ולכן כי בחידושה של לבנה לפעולות אדם יתחדש ענין. והכל בדבריו של מקום ב"ה ובגזירתו ראוי לנו ג"כ לחדש ולהקריב קרבן נוסף על שאר הימים לשמו ב"ה, להעיר רוחנו ולקבוע בלבבינו, כי כל החידושים ההווים בעולם מאתו ב"ה, וכל כוחם של גלגלים לא ימצא רק מהשם לבדו".

כ. שולחן ערוך סי' תכו, רמ"א :

"... ונוהגין לומר דוד מלך ישראל חי וקיים שמלכותו נמשל ללבנה, ועתיד להתחדש כמותה. וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהיא הקב"ה דוגמת הלבנה המתחדש עם החמה, שנא' שמש ומגן ה' ולכן עושין שמחות וריקודין בחדוש החודש, דוגמת שמחת נישואין".

כא. סנהדרין דף צ"א, ב :

"רב חסדא רמי, כתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות, וכתיב והיה אור

הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים. לא קשיא — כאן במחנה צדיקים, כאן במחנה שכינה”.

כב. מהרש"א שם :

“אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף עולם וכו' וגנוז לצדיקים לעתיד וו"ש שיהיה או אור החמה כאותו אור הראשון שהיו משתמשים בו בשבעת ימי בראשית וגנוז אח"כ לעתיד”.

כג. עבודה זרה דף יז, א :

“... אמרו לו, עד שאנו מבקשים (רחמים) עליך נבקש על עצמנו שנא' וחפרה הלבנה ובושה החמה...”.

כד. שמות רבה טו, ו :

“... ואם רצונך לידע שנדמית אסתר ללבנה כשם שהלבנה נולדה לשלושים יום, כך אסתר אמרה, ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום”.

כה. ישעיהו כד, כג :

“וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון בירושלים ונגד זקניו כבוד”.

רד"ק שם: “פ"י וחפרה להם לעכו"ם הלבנה ובושה להם החמה. כלומר יחשיך העולם עליהם מרוב הצרות וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג...”.

מצודת ציון שם: “וחפרה ענין בושה, ור"ל שכהה מאורה כי המתבייש, יכהה מאור פניו”.

כו. פסחים דף סח, א :

“והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים”.

רש"י: “בעוה"ב, וחפרה הלבנה ובושה החמה שלא יהא בעולם אלא זיו, זהר ומראה שכינה. לימות המשיח יהיה אור הלבנה כאור החמה. ולשמואל דאמר ימות המשיח אין משתנין משל עכשיו, מה הוא מקיים והיה אור הלבנה כאור החמה? — אידי ואידי לעוה"ב, ולא קשיא כאן במחנה שכינה כאן במחנה צדיקים”.

כז. ישעיהו ל, כו :

“והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים, ביום חבש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא”.

רד"ק שם: “אלא הישועה היא האורה...” מפרש לעתיד לבוא.

כח. ראש השנה דף כה :

“דוד מלך ישראל חי וקיים”.

רש"י: "דוד מלך ישראל גמשל כלבנה שנא' בו כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם".

ר"ח: "מצינו שנמשלה מלכות בית דוד כירח שנאמר כירח יכון עולם ועד בשחק וגו'. לפיכך א"ר לר' חייא, זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים, כלומר נתקיימה ראית הלבנה בעולם".

כט. תהלים קמח, מדרש תהלים:

"מן השמים — אלו שבשמים, ומי הם מלאכי השרת... הללוהו שמש וירח ומי הן... האבות והאמהות, שנא' והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי".

ל. תהלים קכא, מדרש תהלים:

"מזמור זה נאמר על העתיד לבא. שיר למעלות — משוישיענו ממלכות עשו אין אנו יורדים עוד לשעבוד מלכויות".

לא. תהלים סז, מדרש תהלים:

"סרחמיו של ה' קיימים שלא תמו, שאומות העולם אמרו לכו ונכחידם... ולא עוד שהיית מחדשנו לבקרים, רבה אמונתך" וכו'.

לב. תהלים קג:

הפיכת כס המלכויות של אומות העולם בעולם עי"ש.

לג. ילקוט שמעוני שיר השירים ב:

"מדלג על ההרים — זכות אבות, מקפץ על הגבעות — זכות אמהות". בסוף הענין — "א"ר ברכיה בשם ר' לוי, כגאולה ראשונה כך גאולה אחרונה, משום נגלה ונכסה, נגלה ונכסה" (אולי כעין הלבנה שמתגלה ומתכסה שמוזכירה את הגאולה העתידה).

לד. החודש הזה לכם. אור החיים:

"כי חודש זה הוא ראש פי' מובחר שבחדשים... ודקדק לומר לכם כי אינו משובח ומעולה שבחדשים, אלא לישראל. ותמצא שאמרו רז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל כי החודש מסויים לטובת ישראל, ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו מונים מניסן לצד מעלתו".

לה. רמב"ן שם:

"וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה... וזה טעם ראשון הוא לכם שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם שנקרא לו לזכרון גאולתנו...".

לו. ילקוט שמועוני שמוות קפח :

"...ת"ל לכם, לכם ולא מנה בו אדם הראשון, במצינו למדים שהגוים מונים לחמה וישראל ללבנה, ולא דיין לישראל שהן מונין ללבנה, אלא אחת לשלושים יום מגביהין את עיניהם לאביהן שבשמים. וכשחמה לוקה סימן רע היא לגוים... וכשלבנה לוקה סימן רע לשונאי ישראל".

לו. הושע ג, ה :

— "אחר ישובו ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

רש"י : "אחר ימי הגולה... אמר ר' שמועון בן מנסיא, אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן. אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' — זו מלכות שמים. ואת דוד מלכם — כמשמעו. ופחדו אל ה' ואל טובו — זה ביהמ"ק כד"א החר הטוב הזה".

א ב נ ע ז ר א : "ואת דוד מלכם — זהו המשיח".

לח. מגילה דף יח רש"י :

"אחר ישובו בני ישראל — אחר ישובו לביהמ"ק ובקשו את הקב"ה ואת דוד מלכם".

לט. מסכת סופרים כ, א :

"ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובכלים נאים... פועלי אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש באור יקר ועטרת תפארת לעמוסי בטן... בא"י מקדש ראשי חדשים". שם הלכה ב : "ואומר ג"פ סימן טוב, סימן טוב יהיה לכל ישראל... אמן סלה הללויה, ואומר לחבריו ג"פ שלום וילך לביתו בלב טוב".

מ. שבלי הלקט סי' קסז :

"מחדש חדשים, והלבנה נקראת חדש, דכתיב החדש הזה לכם. ואמרינן כזה ראה וקדש. ובלשון המשנה אב ובנו שראו את החדש".

מא. ערוך השולחן תכנ, א :

"...כתיב הכא החדש הזה וכתיב התם זה אלי ואנוהו, ותנא דבי ר' ישמעאל אלמלי לא זכו בני ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחודש דיין... הרי מבואר דקידוש הלבנה הוא עניין גדול ונורא כקבלת פני השכינה ובודאי יש בזה סודות גדולות ונוראות כאשר האריכו חכמי הקבלה שענין מיעוט הירח וענין חטא אדם הראשון נוגעים זל"ו. ולעתיד לבא שיתקון חטא אדה"ר יתקון גם מיעוט הירח. ועל אותה העת נאמר והיה אור הלבנה כאור החמה". (שוב עניין לעתיד לבוא קידוש הלבנה מרמז על לעתיד לבוא שכולל באורו משיח בן דוד, קיבוץ ישראל, שעתידים להתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, אף הם עתידיים להתחדש כמותה. וכן תיקון

העיוותים שנעשו מקדמת דנא שהם חטא אדם הראשון שגרם לירידה של העולם למצבו זה, וכן מיעוט הלבנה שהיה החסרון הראשון שנוצר עוד בששת ימי המעשה).

הסבר המקור: "ע"ש בסיבה מדוע ישראל מונים ללבנה (ובזה מבואר שצורת יעקב הוא לבנה) משום שלִישֵׁרָאֵל אֵין אֹר עֲצָמֵי זֹלַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהִיא הַקֶּבֶ"ה שְׁמַאִיר לָנוּ בַּאֲמֻצֹת הַתּוֹרָה"⁴

מובא בהמשך ההלכה בערוך השולחן סעיף ה, שאין לקדש הלבנה אלא בשעה שהיא זורחת ונהנים מאורה. וזאת משום שרק אז ישנה שלימות, וכך יהיה לעתיד לבוא.

מב. 'לבוש מלכות' על השולחן ערוך, תכו:

"הרואה לבנה בחידושה יברך עליה... (מדגיש את הסיבה שמברכים דווקא על הירח מפני שהילוכה גיכר יותר משאר כוכבים. גם זו סיבה עם שאר הסיבות) רואין בה גודל מעשיו, ויש בה סוד שרומזת לשכינה הלכך יברך עליה מעומד".

העניין של 'ברוך יוצרך', שהוא סימן יעקב שהלבנה הוא סימן יעקב, וילך לביתו בלב טוב כאילו קיבל את השכינה (מה עניין הליכה בלב טוב לאחר קבלת שכינה? כמובן עניין של שמחת הטבע האמיתי של האדם כשנדבק למקורו הראוי לו באמת).

מג. פירוש 'באר יעקב' לשולחן ערוך תכו, א:

"הטעם שאין מברכין זמן משום דמצי לברוכי תוך ל' יום ואין אומרים זמן בפחות מל' יום".

מד. 'אוצר דינים ומנהגים סי' תרעז:

ברכות שנוהגים לומר מעומד — לבנה, ציצית, שופר, לולב, מילה, וברכת כהנים שהיא מדאורייתא.

שם ערך ברכת הלבנה: "ע"ש קידוש החדש עפ"י הראיה בבי"ד. בזמן המשנה היו מברכים ברכה קצרה, כמו על החמה בחידושה ברוך עושה בראשית⁵. מביא מקור לסימן טוב מהגמרא בראש השנה דף כה, א, שהיה לסימן בין חכמי ישראל בקידוש החדש שחרפו נפשם על זה מפני גזירת המלכות ומלשינות. ונתנו לסימן דוד מלך ישראל חי וקיים שהוא בגימטריא ראש חדש.

מה. בשם השלי"ה:

טעם שאין נשים בכלל ברכה זו משום שהאשה גרמה לפגם הלבנה. אחר קידוש הלבנה אומרים 'עלינו לשבח', כי פני יהושע כפני לבנה, ותפילה עלינו תיקן יהושע, בעת שכבש את יריחו⁶.

4 אולי מתקשר לעניין הזה העניין של כנסת ישראל שנצטוותה להתמעט, עיין במדרשים המובאים בבראשית רבה.

5 ברכות דף נט, ב.

6 עיין כלבו סי' מב; שבלי הלקט סי' קסז; שולחן ערוך אורח חיים סי' תכו; אנציקלופדיה מאיר נתיב — ברכת לבנה; ספר 'נתיב בינה' על הסידור, להרב, יעקובסון.

מו. שולחן ערוך תנו, ב בביאור הלכה :

"ומברך מעומד... והכונה במה שאמר להקביל היינו שע"י הלבנה ושאר צבא השמים ששומרים תמיד את תפקידם אנו רואים גדולתו של הקב"ה. ואנו מברכים פועל אמת על הקב"ה שהוא אלוקים שפעולתו אמת היינו שהפעולה עצמה היא ג"כ אמת. שהיא קיימת לעולם כענין שנא' ויעמידה לעד לעולם. וכלל הברכה להשיי לבדו, ולזולתו ח"ו אין לברך ולהתפלל, רק ע"י הלבנה נראה גבורותיו. וזהו להקביל פני אביהם".

ענין אמירת 'עלינו לשבח' אחר קידוש לבנה שלא יטעו ח"ו במה שאנו יוצאים נגד הלבנה, לכן אנו אומרים 'עלינו לשבח' ומסיימים 'כי ה' הוא האלוקים, ומה שאנו יוצאים רק כדי לראות גבורות ה' — עיין שם בביאור הלכה עד סוף דיבורו.

מז. ניב המדרשיה תשליא :

'גאולה ראשונה ואחרונה בכתבי המהר"ל, הרב עוזי קלכהיים, עמ' קיח: "יעקב שהקטין את עצמו זכה להתגדל ולהקרא ישראל".

מח. רייפמאן, ס' פשר דבר, עמ' כה :

"ברכת הלבנה איננה תלויה בקידוש החדש, משום שגם בזמן הזה מברכין אותה".

מט. רבינו בחיי פרשת בא :

"וענין המדרש הזה הוא רמז לכס" הנקראת עטרת המקודשת ומיוחדת לישראל שהם עמוסי בטן. ולכן תקנו בברכת הירח — עטרת תפארת לעמוסי בטן. ומפני שהמברך ברכת הלבנה הוא מקבל פני שכינה, לכן תקנו אותה מעומד, ולא מיושב מפני אימת מלכות שמים. וידוע כי כשיראה האדם הלבנה בחירושה ומברך עליה, הנה הוא מעיד על חידוש העולם שהוא עקר האמונה, ומורה על אלוהותו של יוצר בראשית שחדש העולם כשם שמחדש הלבנה בכל החדש וחדש. ואמרו כי גוון השחרות הנמצא בה היא מענין מתאבלת על ישראל המונים ללבנה כשהם שרויים בגלות. ועל זה אמר שלמה יפה כלבנה ברה כחמה. נתן היופי ללבנה והברירות לחמה, לפי שהלבנה דוגמת האשה ביצירה התחזונה שהיא מתפעלת מן הזכר, כן הלבנה מקבלת ומתפעלת מן השמש". עיין שם עד הסוף.

נ. ספר הרוקח וספר מטעמים החדש, ערך קידוש לבנה :

(1) טעם שאנו אומרים בקידוש לבנה 'ברוך יוצרך ברוך עושך' וכו' שהוא ר"ת 'יעקב' כדאייתא במדרש מי בוראך מי יוצרך, יעקב בראך יעקב יצרך, שהעולם כולו נברא בשביל יעקב. וישראל מונים ללבנה והם מושלים על ד' עולמות — אצילה, בריאה, יצירה, עשיה.

- (2) טעם הריקוד, כי כשהלבנה בחידושה כן נקוה שיתחדשו ימינו — מדרש פנחס.
- (3) ומאי סימגא — דוד מלך ישראל חי וקיים, בגימטריא ראש חדש, והרי סימן טוב שקדש בזמנו, וכן יהיה סימן טוב לנו ולכל בית ישראל.
- (4) טעם שאנו מתפללים על האויבים בקדוש לבנה (תפול עליהם אימתה ופחד'), משום דאיתא בספרים מעשה באחד שנתפס לליסטים ורצו להרגו ובקש מהם שיתנו לו רשות לקדש הלבנה... וכשקדש אותה נעשה לו נס וניצל. על כן קידוש לבנה סגולה להינצל מהאויבים.
- (5) טעם שאומרים תפול עליהם אימתה ופחד ישר והפוך ג"פ — לפי שקאי על רשעים וצדיקים, דרשעים הפונים מימין דרך שמאל, יתפרש תפול עליהם אימתה ופחד... ידמו כאבן, שהקב"ה יעביר הרשעים מן העולם כמו שיעביר יצר הרע שנקרא אבן⁸ מן העולם.

נא. עוללות אפרים:

"מצינו שישראל מונים ללבנה וכו', שהיא במילואה וטובה ביום ט"ו. ומכל זה נלמד על אופי הצלחת האדם הפרטי ואופן הצלחת האומה הישראלית כולה. וכל זה נוכל ללמוד מאחר שמצאנו שישראל מונים ללבנה דוקא. והדבר יתבאר בשני פנים:

א. הצלחה כללית; ב. הצלחה פרטית.

הצלחה כללית של ישראל יכול המספר ט"ו. והוא שישראל מונים ללבנה שעיקר זריחתה בט"ו. וכך היה עקר זריחת שמשן של ישראל בט"ו, ובדור ט"ו אחר אברהם, וזה בימי שלמה. וטעם ביעור חמץ בי"ד וזמן גאולה בט"ו, זה כמו רמז על העתיד שבדור י"ד ימלוך דוד העולה למספר י"ד והוא היה מבער מן העולם השאור שבעיסה והם הגילולים אשר זנו אחריהם בית ישראל.

ואת"כ בימי שלמה בנו ישב איש תחת גפנו, והיה אור ישראל במילואה וטובו זהו שאמרו כי יד על כס יה, כי יד הינו דוד שהיה בדור י"ד כמספר שמו, וידו תהיה בכל האומות והוא יוליד בן יושב על כס יה בדור ט"ו וכמספר יה. וכמ"ש וישב שלמה על כסא ה'. ואמר — מלחמה לה' בעמלק, כי בימיו היה זרע עמלק נכרת כי כבר הכניעו אביו. וזהו שאמר במלכות דוד כירח יכון עולם ועד, היינו כירח זה שאינו במילואה וטובו כ"א בט"ו, וכירח שיש בו ט"ו ימי עליה וט"ו ימי ירידה, כך היו ט"ו דורות מוסיפים והולכים, כנזכר במדרש".

נב. דברי חיים⁹:

"הנהגה כל ישראל עבודתנו להזדכך החומר. ומכנים את הגוף לבחינת לבנה, והצורה לשמש. והגוף מקבל מהצורה להאיר ולהזדכך, וכל מגמתנו להזדכך החומר ולהיות הירח והשמש שני מאורות הגדולים. וידוע דזה עקר מה שמזככים החומר, ולכן לעתיד

⁸ "הסירותי את לב האבן מברכם ונתתי לכם לב בשר" — יחזקאל לו (ייתכן שזה המקור שלו).

⁹ עמ' 105.

תהיה אשת חיל עטרת בעלה דהגוף מכונה בשם אשה שכן מכנים החומר לבחינת אשה והצורה לבעל, ולעתיד לבוא יהיה אשת חיל עטרת בעלה. והנה ידוע דבחי' תקופות ושנים היא לפי מהלך השמש, כמו שאמרה הלבנה... והנה לזה כשה' גאל ישראל ממצרים אמר להם החדש הזה לכם, היינו שיחדשו בחינת לבנה ותודככות החומר. ראש חודש זוהי עקר העבודה — ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

נג.

מנהג חסידים לטבול ביום קודם ברכת הלבנה, ובפרט אם הוא בלתי טהור יטבול לכבוד הקבלת פני שכינה. ועיין כף החיים סי' לו אות ז ובכל המקורות שם.

נד. טעמי המנהגים סי' תנג 10 :

"טעם למה אנו מברכין ברכת הלבנה במוצש"ק, כי אז נחרב הבית והלכה השכינה בגלות, לכן אנו אומרים שעתידין להתחדש כמותה. הרי ביום שנחרב אנו מבשרין חדוש ישראל והשכינה" 11

נה. כף החיים סי' תכו :

סעיף א — גשים אינן מברכות מפני שהן גרמו פגם הלבנה.
סעיף ה — שלא ישנו את תפקידם — מצוה שצויתם להתנהג בהלך תקופותיהם.

נו. אליהו רבה בשם הלבוש אות ב :

"לעמוסי בטן העתידיים להתחדש כמותה, אינו ענין לחורבן הבית שהיה כמ"ש, אלא לחדש הגשמות בכלל מעשה בראשית ממה שנתמעט בעטיו של נחש".

נז. פירוש שתילי זיתים על אורח חיים סי' תכו :

א — "ונתקנה ברכה זו לה יותר ממה שחייבים לברך על שאר כוכבים... מפני שרואים בתנועתה מעשה השי"ת וגבורתו יותר מכל הכוכבים, שהכל רואים שהיא מתנועעת ומקפת כל הרקיע בכל חודש, והיא לגו כקבלת שכינה בכל חודש שרואים בה גודל מעשיו וגם יש בה סוד שרומזת לשכינה" (לבוש).

ב — "ונשים אעפ"י שמקיימות מ"ע זו אין מקיימות, מפני שהם גרמו הפגם".

יג — "אבל במו"ש שמלוים המלך בהבדלה או ראוי להקביל פני שכינה משום דאולא לה גפש יתירה וראוי להקביל פניה ליתובי דעתה ולפיסיה (רדב"ז ח"א סי' קלו). ומ"ע סי' ע"ח כ' הרבה טעמים על זה, וכן כתב הריקנאטי סי' פו. ומאחר שיש הרבה טעמים ע"י הסוד אין להקביל אא"כ א"א לקדשה אח"כ".

יד — "ויסימן יעקב, מפני שהלבנה סי' לו שנקראת מאור הקטן והוא נקרא ג"כ קטן. ועוד שהוא סימן לבניו שיתחדשו כמותה".

10 עמ' קצח.

11 עיין שם למטה מה שהביא בשו"ת שבות יעקב.

יז — "לפי שקלל ואמר תפול עליהם וכו'. ראוי לומר לחבריו לא עליך כי אם שלום".

נח. שפת אמת פרשת בא 12 :

"החדש הזה לכם... אבל לבני ניתן התחדשות בכל חדש כדי שלא יהיו נטבעין בטבע ורגילות. ויותר משלשים יום בא לרגילות... ולכן ניתן לבני התחדשות בכל חדש שיהיו נגאלין מן הטבע, וכל חדש מתחדש הנהגה וסדר מיוחד. ובאמת אין בני עוה"ז יכולין לקבל התחדשות כדכתיב אין כל חדש תחת השמש. אבל בני עוה"ב יכולין לקבל התחדשות כדכתיב החדש הזה לכם, ולכן תקנו בברכת הלבנה, וללבנה אמר שתתחדש... לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה. כנ"ל שעתידין להיות בני עוה"ב". עיין שם עד הסוף.

נט. מדרש החדש 13 :

"החדש הזה לכם, שזה היה סימן והכנה לכל הגלויות, שבני יש בידם כח ההתחדשות (שאף הם עתידים להתחדש כמותה), ולכן יכולים להאיר תוך החושך דאין כל חדש תחת השמש, אבל בני יש להם דבקות למעלה מן הזמן".

ס. סדור עבודת ישראל :

"תפקידם — משמרתם... וכן נמצא במדרש קהלת דף פ"ג, דור ע"י שאינו עומד בתפקידו של הקב"ה, והארץ ע"י שהיא עומדת בתפקידו של הקב"ה. והארץ לעולם עומדת, מעמדת תפקידה. וביקרא רבה סוף פ' י"ט אתה מבקש תפקידך, ויכניה אינו מבקש תפקידו, וכולם לשון משמר ומנוי.

ששים ושמחים — על דרך הכתוב ישיש כגבור לרוץ אורח (תהלים יט, ו), וכן ביוצר בשבת שמחים בצאתם וששים בבואם...

לעמוסי בטן — עש"ה ישעיהו מו, ג 14.

עתידים להתחדש כמותה — כמו שכתוב תתחדש כנשר נעורייכי (תהלים קג, ה). ובפרקי ר"א פרק נא, רבן גמליאל אומר כמו שראשי חדשים מתקדשין ומתחדשין בעוה"ז כן יהיו ישראל מתקדשין ומתחדשין לעתיד לבא. וראה גם תשובת הרא"ה מובאה בעין יעקב לברכות סי' נט. ודע כי כן הנוסחא בסדור רפ"ז העתידים והיא הברורה והצחה בלשון.

אמירת מזמור קכו בתהלים שנזכר בו שמש וירח ושמירת ה' שישמרנו מכל דבר רע, תהלים סז, אמירתו עפ"י המקובלים כמו שכתוב בקצור הגהות השל"ה סוף דיני קידוש לבנה".

סא. סדור רב עמרם גאון :

"פועלי אמת שפעולתם אמת, ולפאר ליוצרם על כבוד מלכותו".

12 תרנ"ח, עמ' 62.

13 עמ' 60.

14 "שמעו אלי בית יעקב וכל שארית ישראל, העמוסים מני בטן הנשאים מני רחם".

סב. סדור ר' סעדיה גאון :

"פועל אמת שפעולתו אמת... ולפאר ליוצרם על כל אשר ברא. בא"ה מחדש חדשים".

סג. 'ברוך שאמר'¹⁵ :

מדרש שמות רבה ט"ו: במה חותמים? במקדש חדשים או מחדש חדשים. מוכיח שלשון מסכת סופרים כשהוא מבוסס, מוסב על הירח ולא על ישראל המקדשים את הלבנה. דוד מלך ישראל חי וקיים — ראש חדש בגימטריא תתי"ט — 819¹⁶.

סד. 'כל בו' סימן מג :

"... ועוד אמרו ז"ל, אלו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים בכל חדש דיים, כלומר שהוא נראה ע"י גבורותיו ונפלאותיו... ואמרו ז"ל במס' סופרים מאימתי מברכים על הלבנה משתתבסם... והר' יונה ז"ל כתב משתתבסם — משתהיה האור שלה מתוק לעינינו... חוק — גזירה. שלא יעבור — פי' שאינה פתוחה מכ"ט יום וחצי ושני שלישי שעה וע"ג חלקים. שלא ישנו את תפקידם — פי' אשר פקדם השם, זה עדות. פועל אמת שפעולתו אמת — בכוונה ולא במקרה, להוציא מלבן של פילוסופים. שהם עתידים להתחדש כמותה — פי' בביאת הגואל שיתחדשו השמים והארץ וגדולת ישראל, שיחיו המתים כמותה, שמתה וחיתה, כך מתי ישראל יחיה אותם והקב"ה לפאר שם יוצרם על כבוד מלכותו, כי אז תראה מלכותו על כל העמים".

סה. מוכילתא שמות פרשה ז :

"בחפזון — אבא חנן משום רבי אליעזר אומר זה חפזון שכינה, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר, קול דודי הנה זה בא וגו' ואומר הנה זה עומד אחר כתלבו. יכול אף לעתיד לבוא יהא חפזון, ת"ל כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' וגו'".

עיי' 'מעייני הישועה' פרק ששי עמ' כא, בהסברת העניין שהכוונה לעתיד לבוא היא לגבי גאולה גשמית איטית.

סו. סמ"ג עשין כז :

הרואה לבנה בחידושה מברך בנוסח הברכה המקובל בדינו.

סז. הרוקח הגדול עמ' קלא :

מובא נוסח הגמרא בסנהדרין: "סימן טוב, רוקד ג' פעמים, כשם שאני רוקד כנגדך. תפול עליהם אימתה ופחד — עם זו קנית, ולמפרע — קנית עם זו... ואומר לחבירו ג' פעמים שלום וילך לביתו בלב טוב".

15 מבעל 'תורה תמימה', הרב ברוך הלוי עפשטיין.

16 עיי' שם בהערה למטה.

סח. 'אשל אברהם' סי' תכו :

"מדוע אומרים בקידוש לבנה ברא שחקים, שהרי אמרו בחגיגה ששמש וירח אינם בשחקים. והשבתי שמצד גאותו בשחקים שייד בחינת שחקים גם על הלבנה. כי מצד חדוש הלבנה לכל חדש, ניכר ביותר מה שהי"ת מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, ושהמציא הכל מאין ליש, ושכל דיירי עלמא כלא חשובין קמיה". עיין שם.

סט. 'אשל אברהם' 17 :

ט — "ורוקד ... כי עקר קדוש לבנה הוא שאנו מהללים להקב"ה שגבורותיו ונפלאותיו נוראים ואמיתיים ... וללבנה אמר שתתחדש בכל חדש, שאם היתה נשאת כך היה בשכת הדבר. ועכשיו מקבלת שפע מהחמה וצער לה. ולעת"ל יהיו שני המאורות הגדולים, והוא עטרת תפארת לישראל כי הם דוגמתם. שעד שלמה ט"ו מעלות בתוספת ואח"כ נחסר, ולעת"ל יהיו ברום המעלות. וראוי להפסיק בין שתתחדש לבין עטרת לפ"ז".

יא — "ובאר" בשם האר"י ז"ל שקיטרוג הראשון היה שא"א לשני מלכים בכתר אחד, אומרים שלום עליכם שלא יהא קטרוג, ומשיב ג"כ ג"פ".

ע. רמב"ן בראשית ב, ג 18 :

"... והיום הרביעי נבראו בו המאורות הגדול והקטן והכוכבים ויומו באלף הד' החל כאשר נבנה בית ראשון ע"ב שנה אחרי בניינו עד אחרי הבית השני קע"ב. והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור ... ואחרי כן הקטין אורם וגלו כאשר יעדר במולד הלבנה. וזרחה להם כל ימי הבית השני ... ושקעו שני המאורים בערב היום וחרב הבית".

עא. דרשות הרמב"ן :

ברביעי נתלו המאורות שבו נבנה ביהמ"ק ומלכות ב"ד שכתוב בו כסאו כשמש נגדי. והמאור הקטן רמו לבית שני ומלכות חשמונאים בו חרבו המקדשים.

עב. רמב"ן בראשית א, יד 19 :

"... אבל לדעתם האור הראשון שמש שלשה ימים, וברביעי נאצל ממנו ונעשו בו אז ממנו שני המאורות האלה כמו שאמרו נובלת אורה של מעלה גלגל חמה ... ואם תוכל לדעת כוונתם באמרם בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן, תדע סוד האור הראשון והגניזה וההבדלה שאמר הבדילו לו, וסוד שני המלכים המשתמשים בכתר אחד, כאשר בסוף שיהיה אור הלבנה כאור החמה אחר שיהיה אור החמה שבעתיים".

17 'אשל אברהם' מודפס יחד עם 'משבצות זהב'.

18 מהדורת שעועל, עמ' לא.

19 מהדורת שעועל, עמ' כב-כג.

ב, ט: "... והיפה בעיני כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה" ... (זהו הקשר שבין הברכה לחטא אדם הראשון).

עג. 'מי מרום אורי וישעי' פרק מב 20:

לבנה — מלכות — מדת הדין, שילוב שני הכוחות לעתיד לבוא. עיין שם. לבנה — דין, חמה — רחמים. (המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים — ייתכן שזהו המקור).

עד. 'מי מרום מעייני הישועה' פרק יז — "הרחמים הגדולים — עומק הדין": "מדת הדין ומדת הרחמים, אם כי לפי המושג שלנו הן מתנגדות אחת אל חברתה, ורחמים הם הפך הדין, כלומר ויתור על הדין, לפי המושג היותר נשגב אין הדבר כן. ולא לבד שהרחמים אינם ויתור על הדין, אלא אדרבא הרחמים הם הדקדוק היותר גדול של הדין לעמקו ולאמיתו. והם הם הרחמים הגדולים שעל ידם יגאלו ישראל לחרות עולם, ברגע קטן עונבתך וברחמים גדולים אקבצך. שכן אי אפשר להגיע לשלמות הנצחית כי אם ע"י הרחמים הגדולים שהם עומק הדין הנצחי.

"הגאולה השלימה הזאת שעל ידה תתעלה ההויה כולה לידי שלמות נצחיותה תהיה ע"י דוד המלך ע"ה, שהיה איש דמים ומקורו בעמק הדינים. מצאתי דוד עבדי — היכן מצאתיו? בסדום (ילק"ש ח"א רמז ע, פ' לך לך), ששם מקור האכזריות והפצת הדינים, ובהיות שהדין הוא קיים לעד ולנצח נצחים, לכן דוד מלך ישראל חי וקיים, ושלמות הגאולה מיוחסת דוקא לו, שכן על ידו דוקא תהיה נצחית ע"פ עמק הדין שאין לו תמורה וחילוף... ובאותה הסעודה שתהיה לעתיד ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק, יתנו את הכוס של ברכה לדוד המלך והוא יאמר אני אברך ולי נאה לברך, לרומם ולנשא את כל העולם ולהושיע אותו מכל נפילותיו ומגרעותיו — כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

עה. 'מי מרום אורי וישעי', שם:

"כשאנו מסתכלים בהסתכלות בהירה, אנו רואים את הקצוות הרחוקים ביותר זה מזה והמנוגדים ביותר זה לזה, את החסד והדין, החסד רוצה לותר על הכל בלי שום גבול, והדין רוצה שלא לותר מאומה... וההנהגה השניה היא הנהגת המלכות שבזה אין שום רחמים וחסדים — מלך במשפט יעמיד ארץ... וכן כל המהפכות שבאים בסדרה של החברה האנושית, הנהגת עיר ומדינה וכיוצ"ב, הכל בא לרגלי שני העניינים ולפעמים כששניהם מתגברים יחד בזמן ובשעה אחת, או המבוכה גדולה מאוד, כי לא הוכשר עדין העולם לסבול שני הפכים כאלה, ואינם יודעים איך לכלכל דבר, ובאים רק לידי יאוש ושממון נבהל.

"עוד בראשית התחוללות העולם הורגש תוכן זה וקטרגה הלבנה א"א לשני מלכים

שישתמשו בכתר אחד. ותוכן הדבר, שהחמה שאורה שוה תמיד בלי תוספות ומגרעות היא החסד שאינו מעומעם ונחלש מפני שום דבר ומותר על הכל, והלבנה שאורה משתנה מפעם לפעם בתוספת ומגרעת היא מדת המלכות הדנה כל ענין במשפט ובדין²¹, ואי אפשר לשתי הקצוות ההפוכים זה מזה להשתמש בכתר אחד.

"אולם כדי שלא לטעות שזוהו כבר התיקון היותר שלם והעתיד המקווה שיתמזגו החסד והדין ביחד, אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה שמיעשתי את הירח, כי לא ההתמזגות היא התקון, ההרכבה אינו אלא הגבלת הכוחות שכל אחד מעכב בעד חבירו שלא יצא בכל כוחו... אבל העתיד המקווה הוא שכל כח יצא בעומק וברוחב נצחיותו, הבלתי מוגבל והבלתי משוער, ועם זה לא תהיה סתירה להכח השני שגם הוא יצא ויתגלה בכל נצחיותו, בלי גבול ושעור. כמובן שעל עתיד מזהיר כזה עוד המילים סתומות וקטנים המה הכוחות להקיף אור מזהיר ונצחי חי וקיים כזה, אבל כן יהיה".

עו. 'מי מרום מעייני הישועה' פרק סג :

"ויסוד העבודה באחרית הימים צריך להיות בעקר לגלות את נשמתו הגדולה של דוד המלך ע"ה, על כל בחינותיה ומדרגותיה, ובקשו את ה' אלוקים ואת דוד מלכם" (הושע ג, ה).

עז. פסחים דף קיט :

"סעודה שיעשה ה' לצדיקים דוד יברך משום מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי".
עיין מהרש"א שם המסביר שיש בדרך תורה, ארץ, ברית ומלכות "וע"כ נאה לו כוס ישועות וכו', שהוא כוס של ברכה שאשא אותו ובשם ה' אקרא בברכת זימון כמו שכי' בר"פ שלשה שאכלו. ברכת הזמון מנלן דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. וברמזו כוס הוא על מידת הדין גי' אלוקים אשא בברכת המזון ובשם ה' אקרא, להפוך מדת הדין לרחמים להיות כוס ישועות וכן בבונה ירושלים, אמן סלה".

עח. רבינו בחיי בראשית א, יד²² :

"כי בתנועת המאורות ובמהלכם בעשים אותות ומופתים בשמים, דם ואש ותמרות עשן. וכמו שדרשו ז"ל כשהמאורות לוקים סימן רע לעו"א שנא' ומאותות השמים אל תחתו... אבל הם מאורות רוחניים מקבלי האורה מן האור הראשון. וגזר עתה במאמר הזה יהי מאורות שיתפשטו מן האור הראשון ההוא מאורות רוחניות שיהיו מאורות למאורות שעל הארץ" עיין שם.

שם יח : "ומתוך סדר פעולה זו וסדור המאורות, בני אדם רואים ומבינים כח השי"ת ומשבחים ומרוממים אותו. והוא שכתוב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. וזוהי הטובה שמתוך שיראו פעולה זו יכירו שהם ברואים ולא יטעו אחריהם". וכן

21 עניין הדין שישנו בהיגלותה של הלבנה מתבטא, כדברי 'החינוך', שמדגישים את העניין של הקלקולים הנובעים מכך, עניין הפשתן וכן ההפלגה בים.

22 עמ' לב, בהוצאת שעועל.

מתוך בריאת המאורות ביום הרביעי מוכח שהקב"ה ברא את העולם. "אבל עתה שהקדים תדשא הארץ למאמר יהי מאורות זה מופת גמור על חדוש העולם כי בזמן שלא היו מאורות בעולם לפעול בארץ ובתנועתם להולידה ולהצמיחה גזר השי"ת תדשא הארץ והציאה פרותיה במאמר טרם היות כחות המאורות שהן סבה להם בכח הסיבה העליונה יתברך"²³.

עט. 'כד הקמח' לרבנו בחיי²⁴ :
"שיהיו ישראל קיימים ועומדים כל ימי עמידת חוקות שמים וירח וכוכבים".

פ. 'אורות הקודש' לראי"ה זצ"ל א, עט — 'מאורות השכל והרגש'²⁵ :
"... השכל המאור הגדול, והרגש הקטן... שניהם במצב אידיאלי עומדים במקום אחד ואין סתירה ביניהם, שונים הם בדרכיהם. שכל פועל בצורה של שיקול והעמקה, רגש יכול להיות נפעל מהיצר.

קודש וחול — שכל ורגש. אילו היה ערכם שקול מכל צד היתה הסתירה בחיים הגשמיים והרוחניים גדולה, מהסיבה דלעיל.

השכל מסוגל לקבל את ההפכים. הרגש נפעל וכתוצאה מכך יכול גם להיפעל לא רק מהשכל אלא גם מהיצר.

מיעוט הירח הוא כדי לקדש את החול, את הרגש. 'הוי ראש לשועלים' ומשם היא תינק את אור השמש ולהשפיע קודש גם לחיי החול. הלבנה בהתפרטותה עד לפרטים הקטנים צריכה להחזיר את הקדושה, וכתוצאה מכך שאין הלבנה מסוגלת למלא את תפקידה בשלמות, נרגש גם חסרון למשפיע שאינו משפיע עד לפרטים הקטנים. וגם אור השמש יהיה רק בשלימותו לעתיד לבוא. וכמו החיים הפרטיים כך גם החיים החברתיים — גם החיים החברתיים ינקו את קדושתם מאור השמש — מהאור השכלי האלקי. חפץ יותר כמוס — שכל, והגילוי במעמקי הלב — הרגש, יחדיו יעמדו שלובים זה בזה, והקדושה תושפע עד לפרטי החיים, גם בחול תזרום הקדושה. זהו העניין של אור הלבנה ואור החמה לעתיד לבוא, עיין שם, "וכל החזון הזה יופיע בהדרו בעולם בשוב ישראל אל גוהו חמוש בכל כשרונותיו"... ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם, מלכות שמים ומלכות הארץ היונקת את קדושתה ממלכות שמים.

מלכות ישראל יונקת קדושתה ממלכות ה', כנסת ישראל הוקטנה בכדי לקבל את אורה ממלכות ה', כשם שהירח מקבל את אורו מהשמש ואין לו אור עצמי".
'צורת הלבנה' — אין אורו עצמי²⁶.

23 בירור עניין המאורות שהם גם מאורות רוחניים, נראה שהכוונה לעניין מדת חסד ומדת דין.

24 עמ' קטו.

25 עמ' רנג.

26 הרב דסלר מסביר — העניין שהיה צריך תחילה שיהיה אור זה, ורק אחר כך למעטו, כדי שהעולם ישבו אל מצבו הקודם, תשובה — שיבה למקור.

פא. ספר 'טעמי המנהגים' 27 :

"טעם שאין מקדשין הלבנה קודם ט' באב, כי במוצאי ט' באב נולד בן דוד. על כן יש לקדש במוצאי תשעה באב, ומבשרים ללבנה ולישראל שעתידים להתחדש" 28.

פב. ספר 'רסוסי טל' 29 :

מנהג לרקוד — השאיפה לעלות לרקיע ולהגיע לעולמות רחוקים באמצעים טכניים היתה כבר בימי דור ההפלה, ונענשו בביטול התבונה ההדדית. הקבלת פני השכינה — חשיבות העניין ניכרת מתוך דברי הגמרא — מצוה זו מלאה הוד כי זוהי עבודת השי"ת דוגמת העבודה בבית המקדש לעמוד ולשרת 30. ויהי אור הלבנה כאור החמה — כי המיעוט בא בגלל הנבראים המתכחשים. עיין שם.

ברכת הלבנה — מסתובב סביב הנושאים של גאולה, משיח בן דוד. ההקשר הטבעי בין החודש הזה לכם — גאולה ראשונה, וגאולה אחרונה בצורה גלויה ובצורה מוסתרת בהקשר של 'החודש הזה לכם'.

פג. רמב"ן, בסוף חומש דברים 31 :

קידוש לבנה — "והיא מדתו של דוד, כמו שאמרו בקדוש החודש — דוד מלך ישראל חי וקיים".

פד. רמב"ן בראשית לח, כט :

"והנה לדעתם היה שם הלבנה לפרץ מפני מלכות בית דוד. והיו תאומים כי הלבנה מותאמת בחמה, והנה פרץ תאום לזרח הנותן יד והוא בכור בכוח עליון כמו שאמר, אף אני בכור אתנהו. וזהו מאמרם בקדוש החדש דוד מלך ישראל חי וקיים" (לפי שמלכות בית דוד באה מפרץ, ופרץ כנגד הלבנה, הזכירו חכמי האמת בחידוש הלבנה ושלה ליה סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים... בחיי דף ג, א) 32.

פה. רבנו בחיי בראשית לח, ל 33 :

תמר כוללת זכרות ונקבות, זרח ופרץ גולדו ממנה. זרח — חמה, פרץ — לבנה, שפעמים נפרצת. עיין שם, שמסביר את דוד מלך ישראל חי וקיים. ובקשו את דוד מלכם — לאחר שאמרו אין לנו חלק בדוד, ולא נחלה בנן ישי.

27 עמ' רצג.

28 עיין שם בכל הסימנים הנוגעים בדבר ובכל ההערות של ה'קונטרס אחרון', וכן 'באר

היטב', ס"ק כה.

29 על תקופת השנה להרב בורנשטיין, ערך ברכת הלבנה.

30 זבחים דף כג, ב.

31 בהוצאת שעוועל.

32 עיין למטה בהערות של הרב שעוועל.

33 בהוצאת שעוועל.

למעשה לפי זה דוד נקרא בשם לבנה משום שפרץ כבר נקרא בשעתו לבנה, ולכן גם דוד כך.

פו. 'אורות' לראייה זצ"ל. 'אורות ישראל' פז, ו' 84 :
"כנסת ישראל נמשלת ללבנה פעמים נפרצת ופעמים נבנית, לפעמים היא מלאה ולפעמים חסרה, ובעתים שהיא חסרה כשהיא באה לקץ חסרוגה כבר עומד אחר כתלה מילוי אורה". עיין שם, הכל יורד.

פז. מדרש פסיקתא רבתי טו — 'החודש':
"ר' נחמן ר' אליעזר בן יוסי ורב אחא — חד אמר, אמר הקב"ה לישראל, בני חודש גאולה יש לכם לעתיד לבוא; וחד אמר יש לכם כאן חידוש והוא לעתיד לבוא".
שם: "החדש הזה לכם, רבי ברכיה בשם ר' יצחק — החדש הזה לכם — חדשו מעשיכם".

פח. שיר השירים רבה ד, ב :
"הנך יפה רעיתי עיניך יונים... מה יונה זו מתדשת לה בכל חודש וחודש גורן, כך ישראל מתדשין להן בכל חודש ותורה ומצוות ומעש"ט".

פט. שמות רבה טו :
"כשם שהלבנה היא אור כך ישראל נוחלים האור לכן נאמר החדש הזה לכם, שלכם שאתם כדוגמתה".

צ. פרקי דרבי אליעזר ו :
"חבר שני מאורות הגדולים לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה, ושויין בגבתם ובתארן ובאורן... נכנס תחרות ביניהן... הקטין את האחד" וכו'. עיין שם.

צא. שמות רבה טו, יב :
ראש חודש אם לא נראה בזמנו מקדשים אותו שכבר קדשוהו בשמים. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובבניו קבע בו כוח של גאולה. למה נבראת הלבנה? אלא לקדש בה ראשי חודש ושנים.

צב. פרקי דרבי אליעזר נא :
כמו שראשי חדשים מתקדשין ומתחדשין בעולם הזה כך ישראל יהיו מתקדשין ומתחדשין לעתיד לבוא כמו ראשי חדשים.

צג. זוהר פרשת ויקהל⁸⁵ :

"... בכל שבתא ושבתא ובכל ריש ירחא אתגליא שכינתא יתיר משאר זמני בהאי רקיעא ואתין כולהו צדקיא וסגדין לגביה".

צד. שמות רבה טו :

"יבא הקב"ה שנקרא ראשון ויבנה ביהמ"ק שנקרא ראשון, ויפרע מן עשו שנקרא ראשון, ויבא משיח שנקרא ראשון בחדש הראשון שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים". שם, ה' : "אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים". (קשר שבין גאולה ראשונה — גאולת פסח, והגאולה השלישית, ולכן כתוב 'מדלג על ההרים').

שם, ז' : "המלאכים מתחדשים בכל יום ומקלסין לקב"ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלוקים מקדשן ומחזירן... כך ישראל משתקעין בעוונות מיצר הרע שיש בגופן וחוזרין בתשובה והאלוקים בכל שנה סולח לעוונותיהם ומחדש ליבם ליראתו שנא' ונתתי לכם לב חדש".

שם, כא' : "... אלא מוצאין אנו י' דברים עתיד הקב"ה לחדש לעת"ל. הראשונה שהוא עתיד להאיר לעולם, שנא' לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם. וכי יכול אדם להביט בהקב"ה, אלא מה הקב"ה עושה לשמש מאיר מ"ט חלקי אור שנא' והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים".

שם, כב' : "הרבה מעשים כתב משה בתורה סתומים עמד דוד פרשם. אנו מוצאים במעשה בראשית משברא שמים וארץ ברא האור שנא' בראשית ברא אלוקים ואח"כ ויאמר אלוקים יהי אור. ודוד פרשו מאחר שברא אור ברא שמים שנא' עוטה אור כשלמה והדר נוטה שמים כיריעה. הרי למדנו משברא אור ברא שמים".

שם, כד' : "הרואה את הלבנה היאך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש. יש מן רבנין אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהם אומרים ברוך מקדש חדשים, ויש מהם אומרים מקדש ישראל, שאם אין ישראל מקדשים אותו קדוש כלום... ומתי התחילו ישראל לקדש את החדש — במצרים, הה"ד החדש הזה לכם".

שם, כו' : מיעוט הלבנה וחיידושה ט"ו יום כנגד מלכויות ישראל. עיין שם. שם, כז' : "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים (דברים כא) כך ישראל יורשים שני עולמים העוה"ז והעוה"ב, ולכן מסר הקב"ה סוד הלבנה לישראל שיהיו הם מונים בה והעכו"ם מונים לחמה. לומר מה חמה אינה אלא ביום, כך אין מושלים אלא בעוה"ז. ומה החמה הוא של אש כך הם עתידים לידון בה שנא', כי הנה היום בא בווער כתנור... וכשם שהלבנה היא של אור כך ישראל נוחלין האור שנא' אור זרוע לצדיק".

צה. 'שפת אמת' פרשת שלח :

ה' צבאות שמו — צבא אות. צבא השמים אות על קיומו.

35 הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' קו.

צו. ילקוט שמעוני רמז קפט :

"א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקביל פני שכינה"; "מרימר ומר זוטרא מכתפי ומברכי... זש"ה רבות עשית אתה ה' אלוקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו... וכיון שאמר לחם החדש הזה אתם נגאלים, אמרין הא סימן טוב ועץ חיים תאוה באה". שם, קצ : "כך אמר הקב"ה כיון שבראתי את עולמי היו אומות העולם אומרים לא נתתי להם לא חדש ולא שבת וכיון שעמדו ישראל נתתי להם ר"ח ועבור שנים". שם קצא : "עשיו שהוא גדול מונה לחמה שהיא גדולה. יעקב שהוא קטן מונה ללבנה שהיא קטנה. אמר רב נחמן הא סימן טב, גדול שליט ביום ואינו שליט בלילה כך עשו הרשע שולט בעוה"ז ואינו שולט בעוה"ב... כל זמן שאורו של גדול מבהיק אין אורו של קטן מתפרסם. ר"ח בשם ר' יוחנן — נתעטף הקב"ה בציצית מצוייצת והעמיד למשה מכאן ולאחרון מכאן וקרא למיכאל ולגבריאל ועשה אותם כשלוחי החדש, א"ל כסדר הזה יהו בני מקדשין את החדש למטה ע"י זקן וע"י עדים וע"י טלית מצויצת".

"החדש הזה לכם, אמר הקב"ה, חדוש דברים אני עושה לכם, לשעבר לא גאלתי אומה מתוך אומה, אלא לכם אני מחדש דבר זה. ... א"ל הקב"ה לישראל בחודש הזה אתם נגאלים, א"ל תאמר שאנו נגאלין ואנו משתעבדים פעם אחרת, א"ל חדשו מעשיכם עד עכשיו יש לכם ראש, ראש זה מלכות בבל שנא' אנת הוא ראשה די דהבא" (דניאל ב).